Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası ve Anadolu Uygarlıklarına Etkisi

Yrd. Doç.Dr. Hacı Çoban*

Özet

Anadolu'nun coğrafi konumu dünyanın eski kara kıtaları olan Asya, Avrupa ve Afrika arasında bağlantı sağlayan en önemli geçit olma özelliğindedir. Bu özelliği Anadolu'nun kavimlerin adı geçen üç kıtadan diğerine geçmek için göç yolu olarak kullandığı köprü olma özelliği taşımasına vesile olmuştur. Köprü vazifesi üstlenen Anadolu sadece üzerinden kavimlerin göç edip geçtiği bir yol olmaktan başka bazılarının yerleştiği ve uygarlıklar meydana getirdiği bir coğrafya olma özelliğini de kazandırmıştır. İşte bu sebeplerle Anadolu birden çok farklı ırkların, farklı kültürlerin karşılaşma, etkileşme ve yeni kültürlerin meydana gelmesi için uygun özellikler sergilemiştir. Anadolu'nun yeryüzü şekilleri başta olmak üzere coğrafi farklılıkları üzerinde oluşan uygarlıkların hem birbirleriyle hem de komşu medeniyet unsurlarıyla etkileşmelerinde önemli bir etken olmuştur. Akdeniz ve Karadeniz bölgeleriyle iç bölgeleri arasında iletişimin yüksek sıradağlar dolayısıyla sınırlı olması buralarda meydana gelen kültürlerin birbirlerinden hem farklı olmasına hem de birbirlerini daha az etkilemesine vesile olurken aynı zamanda farklı uygarlıkların oluşmasına da sebep olmuştur. Anadolu'da oluşan medeniyetler coğrafi faktörlerin getirdiği zorunluluklardan dolayı birbirini az etkileyebilirken kuruldukları bölgenin durumuna göre de yakın olduğu ve iletişimi kolay sağlayabildiği büyük medeniyet merkezlerinin etkisinde kalmıştır. Bu etki çoğunlukla siyasi, kültürel, filolojik ve etnik alanda kendini göstermiştir. Çeşitli yönlerden yapılan göçler farklılığı artırırken etkileşimin de hızlanmasına yardımcı olmuştur. Eski çağ'da Mezopotamya, Orta Asya, Akdeniz, Mısır, Batı-Hellen-Roma medeniyetleri Anadoludaki medeniyetleri etkilerken günümüzde de bu etkileşimin hala devam ettiğini gözlemlemek mümkündür.

Abstract

Historical Geographic of Anatolia and Its Effect on Anatolian Civilizations

Geographical position of Anatolia is like a passage between Asia, Europe and Africa which are the ancient continents of the world. This quality has made Anatolia to be used like a bridge by some tribes to pass from one of the mentioned continents to the other. Anatolia, which was used like a bridge, is not only a passageway but is also a settlement for some others as well. For that reason, Anatolia has been suitable place for the different cultures to meet, interact and create new cultures. Especially land forms of Anatolia and its geographical differences has been one of the important factors which caused the civilizations settling to interact with the neighboring civilizations. Due to the limited communication between central region, Black Sea and Mediterranean because of mountain ranges, has lead different cultures to emerge and it has also brought about limited interaction and it also created diverse civilizations to be established. Civilizations which were established in Anatolia had limited influence on each others due to geographical factors; however they were influenced by bigger civilizations which were close and easily communicated. The influence was usually in the field of politics, culture, philology and ethnicity. Migrations form different directions also increased the differences between these civilizations and helped interaction in a positive way. During the ancient period Mesopotamia, Central Asia, Mediterranean, Egypt, Western Hellene-Roman Empire influenced Anatolian civilizations; we see that the interaction has still continued.

Türkiye'nin ve Anadolu'nun Dünya haritasına göre yeri incelendiğinde; Eski Kara Kütleleri olarak bilinen dünyanın en eski kara kıtaları, Asya-Avrupa ve Afrika'nın birbirlerine iyice yaklaştıkları bölgede yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu bölge topraklarının Anadolu yarımadası olarak bilinen büyük çoğunluğu Asya'da ve Asya kıtasının güneybatı ucunda yer almaktadır. Bu konumu ile Eski Türk Anayurtları olan Orta Asya ile de bağlantılıdır. Yani Türk Dünyası'nın coğrafi bir parçasını teşkil eder. Trakya yarımadası olarak bilinen küçük bir kısmı ise Avrupa'nın güneydoğusunda yer alan Balkan yarımadasının bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle Türkiye, hem Asya hem de Avrupa ülkesidir. Bunun yanında Türkiye, aynı zamanda bir Ortadoğu ülkesidir. Ortadoğu ülkelerinin bir kısmının Afrika kıtası ile bağlantılı ve hatta Afrika ülkesi olduğundan, Türkiye; Afrika kıtası ile de temas halindedir[1].

Türkiye ve Anadolu üzerinde kurulan her siyasî oluşum ve bu oluşumdaki değişiklikler tarihte de günümüzde de bütün dünya ve özellikle bölge güçleri için etkin ve önemli olmuştur. Türkiye üç kıtadan oluşan dünya adasının menteşesidir. Bu menteşe hem üzerine vurulan kilit hem de kilidi açan anahtardır. Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'nun birleştiricisi ve ayrıştırıcısıdır. Üç kıta arasında bütün yönleri birbirine açar ve kapatabilir[2].

Türkiye, Afrika'nın kuzeyi, Avrupa'nın doğusu ve Asya'nın batısında yer alan coğrafi konumuyla, bu üç kıtanın kesişme, birleşme, karşılaşma, geçiş ve çatışma alanlarında bir kavşak noktası olmuştur. Dünya üzerindeki konumunun sağladığı avantajları ve merkezî özelliği ile dünyanın dikkatini tarih boyunca üzerine çekmiş güzel bir ülkedir. Tarih boyu milletlerin, kültürlerin ve medeniyetlerin karşılaştığı, buluştuğu, kaynaştığı ve hatta çatıştığı, çok zengin nimetlere, çok yönlü avantajlara ve imkânlara sahip tarihî derinlik ve geniş kültürel zenginliğiyle bir çekim merkezi hâline gelmiş önemli bir coğrafya ve stratejik bir ülkedir[3].

Türkiye'nin yüzölçümü 814 578 km^2dir. İzdüşüm alanı ise 779 452 km^2dir. Anadolu kısmının ise yüzölçümü 790 200 km^2 iken izdüşüm alanı 755 688 km^2olup, engebeli bir arazi yapısına sahip olduğundan, gerçek alan ile izdüşüm alanı arasında 35 126 km^2lik bir fark vardır. Kuzey-Güney yönünde 650 km genişliğinde, Doğu - Batı doğrultusunda ise 1560 km uzunluğundadır[4].

Topraklarının çoğunluğu Anadolu yarımadasında yer alan Türkiye, Dünya üzerindeki konumu bakımından Kuzey Yarım Küre'de Orta Kuşağın Ekvator'a yakın olan kesimindedir. 36–42 derece kuzey paralelleri ile 26–45 derece doğu meridyenleri arasında yer alır. Güneyi Akdeniz, Batısı Ege Denizi, kuzey batısı Marmara Denizi, Kuzeyi Karadeniz'le üç taraftan sularla çevrilmiştir.

Bu özelliği ikliminin ana karakterini belirlemiştir. Üç önemli iklim (Karasal iklim, Kara Deniz iklimi ve Akdeniz iklimi) özelliği de görülmesinin yanında, topraklarının büyük bir bölümü bölgelerin denize yakınlık, yükseklik ve dağların kıyıya uzanış biçimlerine göre önemli farklılıklar göstermesine rağmen Akdeniz ikliminin etkisindedir. İklim özelliklerine bağlı olarak bu coğrafyada çok çeşitli tarım ürünleri yetiştirebilir. Bu özelliği sayesinde Türkiye dışarıdan gıda maddesi satın almadan üzerinde yaşayan insanlarını besleyebilen ülkeleri arasında önemli bir avantaja sahip olmuştur.

Bu coğrafyanın bir başka avantajı da Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi ve Akdeniz ile İstanbul ve Çanakkale Boğazları sayesinde diğer deniz ve okyanuslara ulaşılabilir olmasıdır. Ulaşım ve ticaret yönünden olumlu etkiler yapan bu özelliği iç ve dış ticaretin gelişimi açısından da önemli avantajlar sağlamaktadır.

---

* Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyalbilgiler Öğretmenliği Öğretim Üyesi.

[1] Ramazan Özey, "Türkiye'nin Coğrafyası ve Jeopolitiği neden önemlidir?.", aylık strateji ve analiz e- dergisi, Ekim 2003, Sayı.9, http://www.stradigma.com.

[2] Suat ilhan,Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Türk Dünyası, Atatürk yüksek kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1999, s.3, http:// www.cagdastoplum.org/yayinda/ekitap.

[3] Mustafa Bıyıklı, "Bir Merkez Dünya Olarak Afriavrasya Stratejiler Çemberinde Türkiye ve Orta Doğu", Stratejik Araştırmalar Dergisi, yıl- 5, Sayı 10, Eylül 2007, Genelkurmay Atase Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007, s.35.

[4] Hasan Bahar, Eski Çağ Uygarlıkları, Kömen yayınları, 1.baskı, Konya 2010, s.177.

Türkiye, eski dünya kıtaları olarak kabul edilen Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında yer alır. Bundan dolayı hem bir Asya hem de bir Avrupa ülkesidir. Tarih boyunca Avrupa ile Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerde bir köprü görevini üstlenmiştir. Türkiye, Avrupa ülkeleriyle Orta Doğu ülkelerini fizikî, ticarî ve kültürel yönden birbirine yaklaştıran ve bağlayan bir ülkedir. Birbirine muhtaç bu iki ülkeler grubu arasındaki canlı ticareti sağlayan yolların Türkiye'den geçmesi, bu ülkeye önemli faydalar sağlar. Türkiye kültür bakımından da bir geçiş alanı durumundadır. Bu coğrafi avantajlar Türkiye'ye hem uluslararası siyaset yönünden hem de ekonomik yönden ayrı bir önem kazandırmaktadır[5].

C.W.Ceram, Anadolu'ya Küçük Asya (Asia Minor) adını verenlerin buranın, büyük Asya'ya benzediğini bu kıtanın uzantısı ve bir modeli olduğunu vurgulamak istediklerini belirtir. Bu araştırmacı eskilerin büyük Asya'nın kuzey ve doğu sınırlarını bilmediklerinden böyle bir benzetmeye kalkmış olabileceğini aslında buranın tam bir Asya kıtası modeli olmadığını da ifade eder. Söz konusu araştırmacı aynı zamanda Anadolu'ya yerleşen köylülerin kullandığı kerpiç duvarlı evlerin çirkin ve dayanıksız olduğunu, en fazla 20 yıl dayanabildiğini ve sıcakta bel verip eğildiğini, yağmurda da yıkıldığını bunun üzerine yenilerinin yapıldığını arkeolojik tabakaların da bu şekilde meydana geldiğini iddia etmiştir[6].

Küçük Asya da denilen Anadolu yarımadası; üç tarafından denizlerle (Karadeniz, Marmara Denizi ve Akdeniz) çevrili, Asya-Avrupa arasında doğal bir köprü durumundadır. Coğrafi konum itibariyle de Asya'dan batıya giden yolları kontrol edebilecek, Mezopotamya, Suriye ve Ege bölgesine hâkim önemli bir kara parçası olmuştur. Ancak Anadolu sadece üzerinden gelip geçilen bir köprü olmamış, buraya yerleşen kavimler sayesinde hem bölgedeki uygarlıkların birbiriyle iletişimine aracılık etmiş hem de kendilerine özgü ve yüksek bir uygarlık meydana getirmelerine vesile olmuştur[7].

Büyük çoğunluğu plato özelliği taşıyan Anadolu kuzey ve güney yanlarda kıyı şeritlerinden sıradağlarla ayrılır. Batı yanda Ege ile Marmara'ya açılan akarsu vadilerini takip eden platolar vardır. Bu özellikler Anadolu'nun iki anakıta arasında köprü işlevi görmesini sağlamıştır. İlk Çağ'dan itibaren bu köprüyü kullanan birçok Hint-Avrupa kavimlerinin, (Luviler, Frigler, Yunanlılar vb.) Trakya'dan gelip İstanbul Boğazını geçerek, batı ve güney Anadolu'ya tümüyle yerleştikleri anlaşılmaktadır. Göçler sadece Batıdan Doğuya değil aynı zamanda Doğudan Batıya da olmuştur. İran'dan başlayan göç dalgaları Anadolu'dan geçerek doğu Avrupa'ya ulaşmıştır. Güney ve Güneydoğudan gelen Arapların da göç ve yayılmaları Anadolu'da bitmiştir. Türkler de Orta Asya'dan Balkanlara bu coğrafyayı da kullanarak geçmiştir. Böylece Anadolu hem denizden hem de karadan gelen kavimler için köprü olmuştur[8].

Anadolu'nun bulunduğu yerin dünya haritasındaki durumu göz önüne alındığında eski dünya karaları dediğimiz üç büyük kıtanın toprakları tarafından çevrelendiği görülür. Anadolu'nun Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birbirlerine en çok yaklaştığı ve bu kıtalar arasında geçit noktası oluşturduğunu, Asya ile Avrupa arasında bir köprü vazifesini üstlendiğini kabul etmek gerekmektedir. Köprü vazifesi yüklediğimiz Anadolu'nun Eski Çağ tarihinde önemini artıran unsurlar arasında bir de Eski Çağ'ın önemli medeniyet merkezleri olan Mezopotamya, Mısır, Akdeniz medeniyetleri gibi eski batı ve doğu medeniyetleri arasında kalması vardır. Anadolu'nun güney doğusunda Eski Şark, batısında Akdeniz medeniyetini de olgunlaştıran Yunan-Roma medeniyetlerini de içine alan eski batı unsurlarının varlığı Anadolu'ya kültürler arası geçiş ve etkileşim bölgesi olma özelliği kazandırmıştır[9].

Asya ile Avrupa kıtaları arasında köprü vazifesi üstlenen Anadolu, engebeli topografik yapısı, konumu, elverişli coğrafi özellikleri ve zengin doğal kaynakları sayesinde en eski devirlerden itibaren çok farklı uygarlık gelişmelerine tanık olmuştur. Yarımadanın insanlığa sunduğu imkânların sonucu olarak birbirinden çoğu zaman habersiz kurulan uygarlık merkezleri,

---

[5] Cemalettin Şahin, Coğrafya 2, Ders Kitapları a.ş. İstanbul 1993, s. 10–11.
[6] C.W.Ceram, *Tanrıların Vatanı Anadolu*, çev. Esat Nermi Erendor, 3.baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992, s.11.
[7] Nazmi Özçelik, *İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı,* Nobel Yayın Dağıtım, 4.baskı, Ankara 2009, s.50.
[8] Seton Lıoyd, *Türkiye'nin Tarihi, Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, çev. Ender Varinlioğlu, Tübitak Popüler kitapları, 20.basım, Ankara 2007, s.2–3.
[9] Füruzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi,* Türk Tarih Kurumu Basımevi,3.baskı, Ankara 1991, s.1.

aynı zamanda birbirinden bağımsız Anadolu'nun ayrı köşelerinde yaşamış, bu durum çoğu kez toplumların farklı gelişim süreçleri geçirmelerine de imkân sağlamıştır. Bu özelliği sayesinde Anadolu'yu bölgesel uygarlıklar ülkesi olarak tanımlamak mümkündür[10].

Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları tarafından kuşatılan Anadolu Asya ile Avrupa kıtaları arasında da bir köprü vazifesi görür. Bu köprü, güneydoğudan Mezopotamya ve Mısır gibi Eski Doğu, batıdan ise Akdeniz medeniyetlerinin oluşturduğu Eski Batı dünyaları tarafından çevrilmiştir. Bu özelliği Anadolu'ya fiziki açıdan köprü olmanın yanında kültürler arası geçiş ve etkileşim aracılığı vazifesi de yüklemiş olmaktadır[11].

Anadolu, İran platosunun devamı olarak Asya'dan batıya doğru uzanan genellikle dağlık ve yüksek bir yayladır. Yüksek dağlar arasında da sulak ve yerleşmelere elverişli vadilere sahiptir. Eski Çağlar'dan beri dünyanın en önemli doğal ve tarihsel yollarının kavşak noktasında bulunan Anadolu, sıradağlarla birbirinden ayrılan ve farklı coğrafi özellikleri ile tarihin hemen hemen her döneminde çeşitli kültürel özelliklere sahip yörelere ayrılmıştır. Bunlar zaman içerisinde farklı etnik grupların yaşadığı farklı coğrafi adlar taşıyan bölgelere dönüşmüştür. Bunun yanında yükselti, iklim ve strateji açısından Anadolu coğrafyası oldukça çeşitlilik göstermektedir[12].

Coğrafi konumu dolayısıyla Türkiye, batıdan Avrupa kültürü, kuzeyden Rus kültürü, doğudan Asya kültürü ve güneyden Afrika ve Arap kültürü ile sınırlıdır. Bu yüzden Türkiye, aynı zamanda dünya kültürlerinin kesişme noktasında bulunur[13].

Anadolu'da tarihi süreç göz önüne alındığında çeşitli uygarlıkların gelişmesinde tabiat şartlarının çok önemli rol oynadığı anlaşılmaktadır. Kuzeydeki ve güneydeki sıradağlar ile doğudaki yüksek dağlar Anadolu'da kapalı bölgeler oluşturmuş, bu bölgelerde de farklı uygarlıkların gelişme imkânı doğmuştur.

Ayrıca Anadolu'nun doğudan batıya uzunluğunun 1560 km gibi uzun bir mesafeye sahip olması dolayısıyla burada yerleşen kavimlerin ancak toprakların bir bölümüne hâkim olabildikleri anlaşılmaktadır. Bu vb. sebepler yüzünden meydana getirilen uygarlıkların da yakın ve ilişkide bulunabildikleri medeniyet merkezlerinin etkisinde kaldıkları, bazen doğu bazen da batı dünyasına bağlı medeniyetlerin kurulup gelişmesine vesile olmuştur[14].

Anadolu'nun göç yolu olması ve medeniyetlerin gelişmesine denizlerle çevrili olması da büyük etkenlerden birisidir. Burada birçok kıyı uygarlığı meydana gelmesine vesile olmuştur. Ege Denizi ve Boğazlar, İlk Çağlar'dan itibaren doğu ile batının buluştuğu bir alan olarak kabul edilmiştir. Boğazlar üzerinden tarih boyunca batıdan doğuya, Avrupa'dan Asya'ya olduğu gibi, bunun aksine, doğudan batıya da birçok defa göçler yaşanmıştır. Boğazlar kuzeydeki Karadeniz ile güneydeki Akdeniz'i birbirine bağlarken, aynı zamanda kuzeyin soğuk step iklimi ile güneyin ılıman iklimi arasında da bir bağ oluşturmuşlardır[15].

Anadolu'nun coğrafi özellikleri; yeryüzü şekilleri, akarsuları ve iklim şartları Anadolu tarihinin gelişimine, Anadolu insanının sosyal ve ekonomik hayatına etki etmiştir. Anadolu'nun kıtalar arasında bulunması kavimlerin hareketlenmesi ve buradan geçit bulmalarını sağlamıştır. Ancak kuzeyden ve güneyden yüksek sıradağlarla kuşatılan Anadolu'nun coğrafi yapısı kavimlerin geçişi için çok az yerden geçit vermiş, bu özelliği kavimlerin göçüne sınırlamalar getirmiştir. Batı Anadolu bölgesindeki dağların denize dik uzanması, birden çok kavmin ve istilacının, batı doğu yönünde dağ oluklarından geçerek Anadolu'nun ortalarına kadar ulaşmalarını mümkün kılmıştır. Aynı zamanda bu yollar orta Anadolu'yu batı ve Ege dünyasını ekonomik yönden tanımasına sebep olmuştur[16].

---

[10] Veli Sevin, *Anadolu Arkeolojisi,* Der yayınları,3.basım, İstanbul 2003, s.1.
[11] Ekrem Memiş, *Genel Tarih*, Öz Eğitim Yayınları Konya 1997, s.179.
[12] Veli Ünsal, "Doğu Karadeniz'in tarihi coğrafyası", http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewFile/358/352.
[13] Ramazan Özey, *a.g.m.*. Ekim 2003, Sayı.9, http://www.stradigma.com.
[14] Ekrem Akurgal *Anadolu Uygarlıkları,* Net Turistik Yayınları, 8.baskı, İstanbul 2003, s.XIV-XV-XVI.
[15] Hasan Bahar, *Eski Çağ Uygarlıkları,* Kömen Yayınları, 1.baskı, Konya 2010, s.177.
[16] Füruzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3.baskı, Ankara 1991, s.5,8.

Anadolu, kendisine biçilen kıtalar arası köprü olma rolünü oynarken ulaşım bakımından kendi içinde bile birçok farklılığı barındırmaktadır. Ege ve Marmara bölgeleri, batıdaki dağların hepsi doğu-batı doğrultusuna uzandıklarından İç bölgelere bağlanma konusunda geçitlere gereksinim duymamaktadır. Çanakkale ve İstanbul boğazları birçok kavmin defalarca geçip iç bölgelere girmesine imkân sağlamıştır.

Doğu Anadolu'da ise Fırat ve Aras başta olmak üzere akarsular çok rahat olmasa da ulaşıma yardımcı olmuştur. Doğu Anadolu'dan Asya içlerine uzanan önemli göç yolları vardır. Transkafkaslar'dan Hazar'ın batısına geçip bu denizin kuzey ve doğusundaki ovalara, yine Azerbaycan yolu ile Hazar'ın güneyinden Horasan ve Afganistan'a ve Ön Asya'nın kadim kültür havzası olan Mezopotamya'ya ulaşan eski yollar bulunmaktadır. Ancak İç Anadolu'dan güney ve kuzeye ulaşım daha zorlu bir yapıyı gerektirmektedir. Kuzeyde Kuzey Anadolu dağları ile güneyde sarp Toroslar, sayılı geçitler aracılığı ile İç Anadolu'dan kuzey ve güney Anadolu'ya ulaşıma izin vermektedirler[17].

Eski Çağlar'dan başlamak üzere günümüzde de devam eden süreçte dünyanın en eski doğal ve tarihi yolların kavşağında olan Anadolu; birbirinden sıradağlarla soyutlanmış birçok bölümü içeren farklı coğrafi özellikleriyle de insanların yaşaması için elverişli bir ortam sağlamış, tarihi dönemler içinde de farklı kültürel özelliklere sahip olan, farklı etnik grupların yaşadığı değişik isimler taşıyan coğrafi alanlar oluşturmuştur. Asya ile Avrupa arasında köprü olan Anadolu yarımadası benzersiz konumu binlerce yıldan beri farklı kökenden halkların göç ve yerleşmelerine sahne olmuş ancak bütün göçmen kafileleri zaman içinde yarımadanın kendine özgü kaynağını bölgenin jeopolitik özelliklerinden alan yerli Anadolu karakteri kazanmıştır[18].

Tarihi süreç incelendiğinde Anadolu yarımadasının kesintisiz olarak tarihin her döneminde medeniyetlere ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Bu nedenle Anadolu "Medeniyetlerin Beşiği" olarak adlandırılmaktadır. Anadolu'da farklı tarihi süreçlerde kurulduğu anlaşılan medeniyetlerin tamamına "Anadolu Medeniyetleri" denmektedir[19].

E. Akurgal'a göre Anadolu'nun Asya ile Avrupa arasında yer alması burayı dünyanın uygarlıklar mozaiği haline getirmiş, Anadolu'da bütün tarih boyunca dilleri birbirinden tamamıyla farklı topluluklar bir arada yaşamıştır. Uygarlıklar beşiği olan Anadolu, Türklerin gelişi ile aşamalı olarak bir kültür ve mekân birliğine doğru yönelmiştir[20].

Asya ile Avrupa arasında doğal bir köprü özelliği gösteren Anadolu tarihin geçmiş çağlarında doğudan batıya batıdan doğuya gelen birçok kavmin geçtiği veyahut gelip yerleştiği bir yer olmuştur. Bugün büyüklü küçüklü Eski Çağ'ın çeşitli dönemlerinin yerleşme yerleri ve kalıntıları ülkemizin her yerine dağılmış durumdadır. Bugünkü yerleşme yerleri günümüzdeki esaslarını Türkler devrinde kazanmıştır[21].

Anadolu konumu gereği her dönem insanlar için çekici bir coğrafya olmuştur. Arkeolojik açıdan incelendiğinde büyük kültürlerin gelişmiş olduğu bunlardan kalan kalıntılardan anlaşılmaktadır. İlk insanın Anadolu'ya geldiği yaklaşık bir milyon yıldan bu yana sürekli iskân edildiği ve kültür tarihi içinde de önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu yarım adası ilk insanın dünyaya yayılımında ve özellikle Avrupa'ya geçişinde zorunlu bir köprü olmuştur[22].

Anadolu Asya ile Avrupa'yı birleştiren doğal bir köprüdür. Köprülerin üzerinden gelip geçilir, Anadolu'dan gelip geçenler olmuş ancak doğulu, batılı, kuzeyli birçok kavim köprünün üzerine yerleşmiş ve kimi sömürmüş kimi de vatan tutmuştur. Anadolu'nun bozkır kültürü için

---

[17] *F.K.* Kienitz, *Büyük Sancağın Gölgesinde*, Çev. Seyfettin Halit Kakınç, Tercüman 1001Temel Eser ,(Tarihsiz) s. 29 vd.
[18] Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi coğrafyası I*,Türk Tarih Kurumu yayınları,1.baskı, Ankara 2007, Önsöz, s.VII.
[19] Ramazan Özey,*a.g.m.* Ekim 2003,sayı.9, http://www.stradigma.com.
[20] Ekrem Akurgal, a. g. e. s. XVII-XVIII.
[21] Reşat İzbırak, *Türkiye II*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Basımevi, Ankara 1981, s.101.
[22] Mehmet Özdoğan, "Anadolu'nun Tarih Öncesi, Paleolitik Çağ, İlk Adımlar", *Arkeo Atlas dergisi* 2011/01,Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.Editör Necmi Karul, İstanbul 2011, s.30.

uygun yaşama şartlarını barındırdığı ve bozkır kültür değerlerine sahip topluluklarda kendilerine uygun Anadolu coğrafyasına uyum sağlamışlardır[23].

Anadolu yarımadası Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının birleştiği noktada yer aldığından, en eski çağlardan beri binlerce yıl kıtalararası toplulukların göçleri için doğal bir köprü vazifesi üstlenmiştir. Tarihteki kavimlerin göçleri bazı dönemlerde etkinliğini artırarak Anadolu'nun kentleşme ve gelişme sürecine yön vermiştir. Arkeolojik bulgulardan da anlaşılabileceği gibi, Avrupa ve Asya da oturan kavimler, bir kısmı Balkanlar, diğer kısmı da Kafkasya üzerinden dalgalar halinde Anadolu'ya girerek, o tarihlerde var oldukları bilinen yerleşmeleri yakıp yıkmışlar, sonra da onların üzerinde kendi yerleşmelerini kurmuşlardır[24].

Anadolu ya da Küçük Asya adıyla bilinen bölge, Güneydoğuda Suriye ve Mezopotamya, kuzeybatıda ise Avrupa kıtasıyla komşu olduğundan, birçok halkın saldırısına uğradığı gibi, birçoğunun yerleşmesine ve yeni yönetimlerin oluşmasına şahit olmuştur. Aslında Anadolu'yu Asya ile Avrupa arasında yalnızca bir köprü olarak görmemek gerekir. Çünkü Anadolu topraklarının cazibesine kapılan halklar buraya sadece uygun bölgeler arasında geçit yolu olduğundan tercih etmemişlerdir, Anadolu'ya geliş sebepleri arasında Anadolu'nun onlara sunduğu yer altı ve yerüstü zenginlikleri gibi hammadde kaynakları ve ekonomik imkânlar etkili olmuş olmalıdır. Anadolu'nun eskiden beri kereste ve her türden tarım ürünü açısından zengin, uygarlığın gelişimiyle önemi artan mineral kaynakları bol, dağları maden yataklarıyla dolu bir bölge olduğu anlaşılmaktadır[25].

Anadolu sahip olduğu birçok akarsu ve onların oluşturduğu deltalar sayesinde birçok uygarlığın kurulup gelişmesine vesile olmuştur. Anadolu'da varlığı bilinen birçok volkanik dağ obsidyen zenginliği sayesinde daha madenleri tanımayan Mezolitik ve Neolitik dönem insanlarının obsidyen bakımından zengin volkanik dağların etrafında yerleşerek alet yapımında büyük aşama kaydetmelerine sebep olmuştur[26].

Anadolu; topraklarında yüce soylu bir tekdüzelik olan, üçte biri yüksek yayla ile kaplı, çorak, yer yer çıplak kayalarla delinmiş bozkırdan bir halıya benzemektedir. Bu topraklardan geçen kavimlerin sayı ve çeşitleri çoktur. IV. binyıla kadar hep birbirleriyle mücadele ederek Eski Çağlar'ın başlarında sadece bir tanesi hariç uzun süre ayakta kalabilecek büyük devletler de kuramamışlardır[27].

Anadolu coğrafyasının tarihi süreci; yan yana yaşayan halklar iç içe gelişmiş sanatlar, yüksek düzeyde bir yaşam, toprak katmanları gibi, üst üste bir potada yoğrulmuş kültürler, bilimler, üstün düşünceler yaratan insanların ortak oluşturduğu on binlerce yıllık bir uygarlığın öyküsünden ve aynı zamanda bu toprakları besleyen göçlerle yoğrulan halkların her türlü faaliyetlerinden oluşur[28].

Çok uzun sayılabilen kültürel geçmişini ve aşamasını rahatça takip edebildiğimiz, çağdaş arkeolojinin verileri ve yaklaşımıyla, açık müze olarak tarif edebileceğimiz ülkemiz, Anadolu'nun doğusunun, batısını, batısının da doğusunu etkilediği gibi daha da geniş coğrafyadaki komşularını etkilediği ve onlardan etkilendiği kabul edilmelidir. Bu özellikleriyle Anadolu, kendi içinde oluşan yerel kültürler ile göçle gelenlerin oluşturduğu ortak bir kültürün ürünüdür. Bütün bunların hepsinden önemlisi, bu topraklar sadece tek başına bir köprü işlevi görmemiş, kendine has kültürel zenginliklerini eskiçağın önemli uygarlıklarına sunmuştur[29].

Paleolitik Çağlar'dan itibaren yerleşimin başladığı ve günümüze kadar da kesintisiz devam ettiği anlaşılan Anadolu kültürel açıdan olduğu gibi ırk bakımından da zengin bir potansiyele sahip

---

[23] Özdemir Koçak-H.Şahin, "Eski çağ Tarihi Araştırmalarında Jeopolitiğin Önemi", s.347,348, http://www.iudergi.com/tr/index.php/anadolu/article/viewFile/1276/1274.

[24] Sevgi Aktüre. *Anadolu'da Demir Çağı Kentleri,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s.55.

[25] J.G. Macqueen, *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, çev.Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınları, 2.baskı Ank. 2009,s.11- 14.

[26] Hasan Bahar, *Eski Çağ Uygarlıkları,* Kömen Yayınları, 1.baskı, Konya 2010, s.178.

[27] C.W.Ceram*, Tanrıların Vatanı Anadolu*, çev. Esat Nermi Erendor,3.baskı, Remzi kitabevi,1992,İstanbul,s.12-13

[28] Zeki Büyüktanır, *İnsan sevgi Anadolu*, Sam Yayınları,2.basım. Ankara 1995, s.4-7, http://www.hiperkitap.com/ekitap

[29] Ş. Sedef Çokay-Kepçe, **"**Anadolu Arkeolojisinde Ortak Kavram, Ortak Dil Kullanımı Üzerine", *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler,* Sayı:29, İstanbul Ocak 2010, s.2-3, http://turkinst.org/tr/yayinlar/bulten/pdf/29.pdf

olmuştur. Anadolu'da Akdeniz ırkı, Alpin ırkı ve Denarik ırkı özelliklerinin örneklerine rastlanmış ve de genelde eski yerleşim bölgeleri halkı ırkların tek başlarına temsil edilmediğini karışık halde bulunduklarını yapılan araştırmalar göstermiştir. Anadolu zaman içinde birçok topluluğu kendi gen potasında eritmiş hem zengin bir gen potansiyeline sahip olmuş hem de zengin bir kültür mirasına sahip olmuştur[30].

Bir bölgede kurulan uygarlıkların anlaşılabilmesi orasının toprağını tanımaya bağlıdır, uygarlıklar toprakla açıklanabilir. Toprak uygun nitelikte olmazsa, uygun tabiat şartları bulamayan insanoğlunun uygarlıkları geliştirmesi mümkün olamayacaktır[31]. İlk Çağlar'dan başlayarak günümüze kadar Anadolu'da gelişen birçok uygarlığın oluşmasında Anadolu coğrafyasının diğer söylenişiyle Anadolu toprağının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Anadolu Dünya üzerinde bulunduğu coğrafi ve matematik konumunun sağladığı avantajları, özel konumu, yeryüzü şekilleri, akarsuları, volkanik ve sıradağları, iklim özellikleri, yer altı ve yerüstü zenginlikleri vs. gibi sayabileceğimiz birçok farklı özelliği sayesinde tarihin her döneminde olduğu gibi günümüzde de hala devam eden uygarlıkların kurulup gelişmesi için önemini artırarak devam ettirmektedir. Anadolu üzerinde oluşan kültürel zenginliklerin izleri Anadolu'nun farklı bölümlerinde yapılan çok sayıda kazı ve yüzey araştırmalarından tespit edilmiştir. Yeni yapılacak kazı ve araştırmalarla bu zenginliğin artacağından da şüphe yoktur.

KAYNAKÇA

- C.W.Ceram, *Tanrıların Vatanı Anadolu*, çev. Esat Nermi Erendor, 3.baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1992.
- Cemalettin Şahin, Coğrafya 2, Ders Kitapları a.ş. İstanbul 1993.
- Ekrem Akurgal *Anadolu Uygarlıkları,* Net Turistik Yayınları, 8.baskı, İstanbul 2003.
- Ekrem Memiş, *Genel Tarih*, Öz Eğitim Yayınları Konya 1997.
- *F.K.* Kienitz, *Büyük Sancağın Gölgesinde*, Çev. Seyfettin Halit Kakınç, Tercüman 1001Temel Eser,(Tarihsiz).
- Füruzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3.baskı, Ankara 1991.
- Hasan Bahar, *Eski Çağ Uygarlıkları,* Kömen Yayınları, 1.baskı, Konya 2010.
- İsmet Zeki Eyuboğlu, Anadolu Uygarlığı, Der yayınları,3.basım, İstanbul 1997.
- J.G. Macqueen, *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu*, çev.Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınları, 2.baskı Ankara. 2009.
- Mehmet Özdoğan, "Anadolu'nun Tarih Öncesi, Paleolitik Çağ, İlk Adımlar", *Arkeo Atlas dergisi* 2011/01,Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.Editör Necmi Karul, İstanbul 2011.
- Metin Özbek, "Anadolu'da Irkların Tarihsel Gelişimi",XI.Türk Tarih Kongresi, (5-9 Eylül1990),Cilt.I,Ankara. 1990.
- Mustafa Bıyıklı, "Bir Merkez Dünya Olarak Afriavrasya Stratejiler Çemberinde Türkiye ve Orta Doğu", Stratejik Araştırmalar Dergisi, yıl- 5, Sayı 10, Eylül 2007, Genelkurmay Atase Başkanlığı Yayınları, Ankara 2007.
- Nazmi Özçelik, *İlk Çağ Tarihi ve Uygarlığı,* Nobel Yayın Dağıtım, 4.baskı, Ankara 2009.
- Özdemir Koçak-H.Şahin, "Eski çağ Tarihi Araştırmalarında Jeopolitiğin Önemi", http://www.iudergi.com/tr/index.php/anadolu/article/viewFile/1276/1274.
- Ramazan Özey, "Türkiye'nin Coğrafyası ve Jeopolitiği neden önemlidir?", *Aylık Strateji ve Analiz e-dergisi*, Ekim 2003, Sayı.9, http://www.stradigma.com.
- Reşat İzbırak, *Türkiye II*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fak. Basımevi, Ankara 1981.
- Seton Lıoyd, *Türkiye'nin Tarihi, Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, çev. Ender Varinlioğlu, Tübitak Popüler kitapları, 20.basım, Ankara 2007.
- Sevgi Aktüre. *Anadolu'da Demir Çağı Kentleri,* Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.
- Suat ilhan,Türkiye'nin Jeopolitik Konumu ve Türk Dünyası, Atatürk yüksek kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1999, s.3, http:// www.cagdastoplum.org/yayinda/ekitap.
- Ş. Sedef Çokay-Kepçe, **"**Anadolu Arkeolojisinde Ortak Kavram, Ortak Dil Kullanımı Üzerine", *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler,* Sayı:29, İstanbul Ocak 2010, s.2-3, http://turkinst.org/tr/yayinlar/bulten/pdf/29.pdf

[30] Metin Özbek, "Anadolu'da Irkların Tarihsel Gelişimi",XI. Türk Tarih Kongresi, (5-9 Eylül1990),Cilt.I,Ank. 1990 s.62
[31] İsmet Zeki Eyuboğlu, Anadolu Uygarlığı, Der yayınları,3.basım, İstanbul 1997, s.24

- Veli Sevin, *Anadolu Arkeolojisi,* Der yayınları,3.basım, İstanbul 2003.
- Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi coğrafyası I*,Türk Tarih Kurumu yayınları,1.baskı, Ankara 2007.
- VeliÜnsal,"DoğuKaradeniz'intarihicoğrafyası",http://eergi.atauni.edu.tr/index.php/SBED/article/viewFile/358/352.
- Zeki Büyüktanır, *İnsan sevgi Anadolu*, Sam Yayınları,2.basım. Ankara 1995, s.4-7, http://www.hiperkitap.com/ekitap